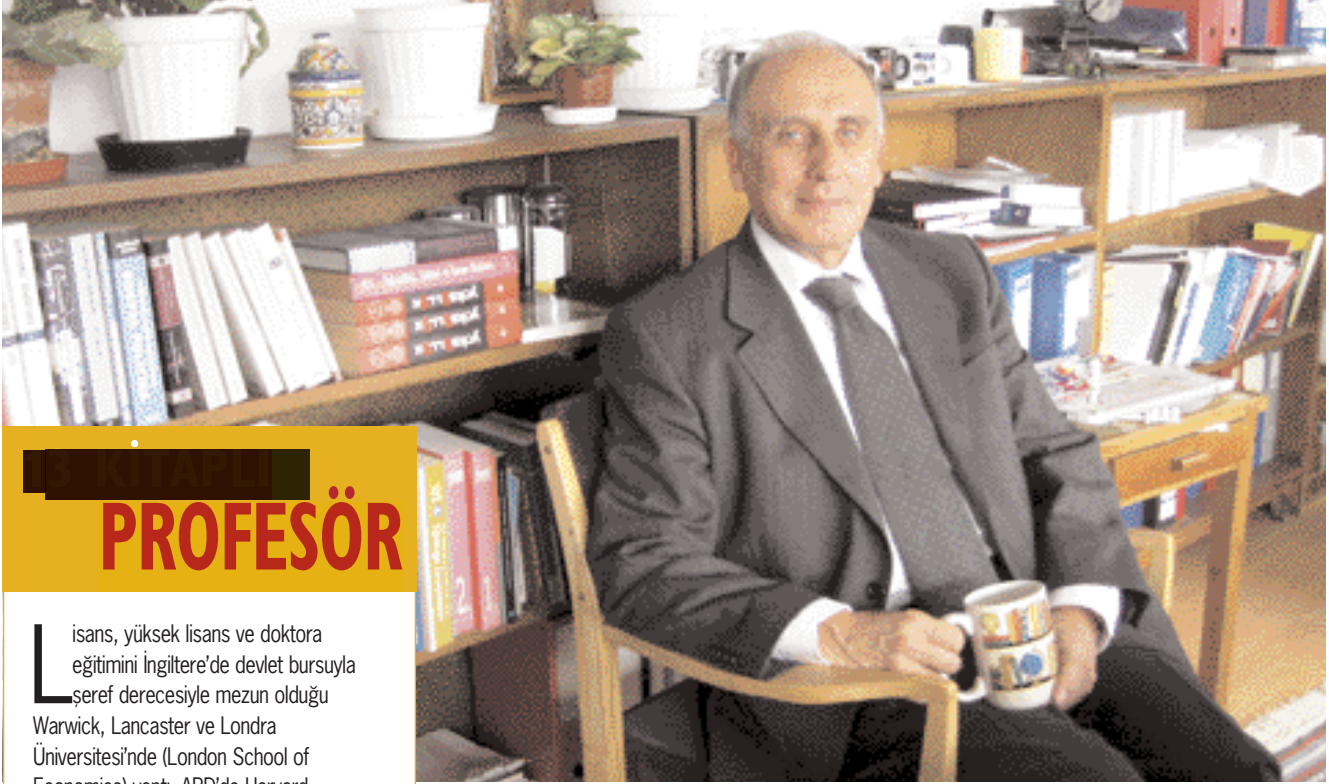

SÖYLEŞİ

“Türkiye insani gelişme e

PROFESÖR

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi İngiltere’de devlet bursuyla şeref derecesiyle mezun olduğu Warwick, Lancaster ve Londra Üniversitesi’nde (London School of Economics) yaptı. ABD’de Harvard Üniversitesi, İngiltere’de Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü (Institute of Development Studies), Tokyo’da Institute of Developing Studies’de, Columbia Üniversitesi ve Sussex Üniversitesi’nde misafir araştırmacı olarak bulundu. 1980 yılından bu yana ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Üyesi görevini sürdüren Fikret Şenses’in, yurt içi ve yurt dışında yayınlanmış küreselleşme, gelişme ekonomisi, sanayileşme, iktisat eğitimi, istikrar politikası, işgücü piyasaları, yoksulluk ve kalkınma iktisadi konularında yazdığı 13 kitabı ve birçok makalesi bulunuyor.

ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fikret Şenses, kalkınma iktisadı konusunda Türkiye’nin sayılı akademisyenlerinden biri. Küresel finans krizi sürecinde dünya ekonomisindeki yeniden yapılanma ve coğrafi dengelerin değişim sancılarını ve Türkiye’deki yansımalarını konuştuğumuz Şenses, özellikle şu noktaya dikkat çekiyor. “Dünyanın büyük ülkeleri arasında sayılmakla birlikte, Türkiye kişi başına gelir, sağlık ve eğitim göstergelerini de içine alan insani gelişme endeksi açısından çok gerilerde kaldı”

Kıvanç Özvardar kozvardar@ekonomist.com.tr

Liberel iktisadi düşüncenin kurucusu Adam Smith, “Ekonomi verilerle dayalı, metodik bir bilim dalıdır. Veriye dayalı bilimler, yorumlamaya açık değildir. Ancak ilginçtir ki, ekonomide her şey, hangi veriye hangi açıdan baktığımızla doğru orantılıdır” der. ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fikret Şenses’in aralarında Türkiye’nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde özellikle

le son otuz yılda baskın “başka alternatif yok” söylemiyle uygulanan neoliberal küreselleşme politikaları değerlendirilmeleri ise bu sözü doğrular nitelikte. 2009 yılında yayımlanan “Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma” adlı deneme kitabında yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımındaki eşitsizlik sorunlarıyla başa çıkamayan hâkim politikaları sorgulayan Şenses’le başka bir dünyanın mümkün olduğuna inananlar için sunduğu

yeni perspektifi konuştuk.

Ekonomist: Türkiye’nin son otuz yılda neoliberalizmi bütün unsurlarıyla benimseyen bir ülke olduğunu ifade ediyorsunuz. Ancak Türkiye, bundan 30 yıl önce de gelişmekte olan bir ülkeydi, bugün de öyle. Neden aşama kaydedilemedi?

Fikret Şenses: Türkiye 1980 başlarından beri uluslararası kuruluşların güdümünde, genel olarak neoliberalizm olarak ifade edilebilecek, dış dünyayla

ne endeksinde geri kaldı”

serbest piyasa ağırlıklı bir model çerçevesinde bütünleşme yolunda ilerliyor. Bu politikaların derin ve olumsuz izleri ekonomik ve sosyal yaşamın hemen her alanında görülebiliyor. Aradan geçen 30 yılda, ihracattaki önemli sıçrama ve enflasyonda son yıllarda görülen düşüş dışındaki ekonomik göstergelerdeki artış oranı, başta tasarruflar, yatırım, istihdam, sanayi ve tarımsal üretim olmak üzere hemen her alanda geçmiş dönemi aratacak düzeylerde kaldı. Gelir dağılımındaki bozukluklar ve yoksulluk had safhaya ulaştı. Büyümenin dışarıdan sağlanan kaynaklara bağımlılığı ve iç ve dış borçları görülmemiş düzeylere çıktı. Dünyanın büyük ülkeleri arasında sayılmakla birlikte, Türkiye kişi başına gelir, sağlık ve eğitim göstergelerini de içine alan insani gelişme endeksi açısından çok gerilerde kaldı.

Nerelerde hatalar yapıldı?

Şenses: Son 30 yıldan önceki dönemde uygulananların tümüyle doğru olduğu da söylenemez. 1980 öncesinde iktisat politikası kalkınmacı bir anlayışla, belirli bir strateji çerçevesinde, ülkenin üretim kapasitesini sanayileşmeyi ön plana çıkararak artırmayı amaçlıyordu. O dönemdeki temel hatalar arasında korumacılığın belirli bir takvime bağlanmaksızın sürekli hale gelmesi ve döviz kuruunun belirli bir esnekliğe kavuşturulamamış olması sayılabilir. 1980 sonrası politikaların başlangıçta ekonomi istikrara kavuşturulmadan uygulamaya konması, yeterli kurumsal düzenlemeler yapılmadan sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, dış kaynak ağırlıklı bir büyümeden medet umulması, kamu girişimciliğini topyekün reddedercesine hızlı ve yaygın özelleştirme, sermaye odaklı politikalar sonucunda çalışan kesimlerin refah düzeyinde gözlenen görece gerilemeye kayıtsız kalınması en temel hatalar arasında sayılabilir.

Türkiye'nin sürdürülebilir ekonomik büyüme ve adil bir gelir dağılımı düzeyine ulaşabilmesi için ne gibi politikaları uygulamaya koyması gerekir?

ANALİZ

Yükseköğrenim plansız büyüyor

Senses, Türkiye'nin önünde eğitim ve teknoloji altyapısı konusunda ciddi kalite sorunları olduğunu dile getiriyor. Sağlık alanında olduğu gibi, eğitimin her kademesinde de güçlü bir özelleşme eğiliminin olduğuna, bu durumun fırsat eşitliğinden ve eğitimin bir hak olduğu ilkesinden günbegün uzaklaşılmasına neden olduğuna vurgu yapan Şenses şöyle konuşuyor:

“Yükseköğretim, gerekli insan gücü ve araştırma altyapısı sağlanmadan ve eğitim kalitesi dikkate alınmaksızın plansız bir biçimde genişliyor ve siyasal amaçlar ön planda tutularak yeniden biçimlendiriliyor. Tarımsal gelişmeyi göz ardı etmeden sanayileşmeye, istihdama dayalı hızlı ve sürekli büyüme, bu hedefler doğrultusunda, dış kaynaklar yerine artan iç tasarruflara dayalı bir yatırım hamlesi, sağlık ve eğitim başta olmak üzere sosyal harcamaların artırılması ve dengeli dağılımı amaçlanmalıdır. Bu amaçla, katılımcı ve yükleri bu defa çalışanların ve yoksulların sırtına yüklemeyecek bir kalkınma stratejisi gereklidir.”

Şenses: Sanayileşme ve teknolojik gelişme yarışında geri kalınması, istihdam yaratan eşitlikçi, hızlı ve sürekli bir büyüme gerçekleştirilememiş olması, eğitim ve sağlıkta yeterli atılımların yapılamaması az gelişmişliğin en önde gelen nedenleri arasında sayılabilir. Neler yapılması gerektiğini de bu nedenler arasında aramalı ve devletin rolünü dışlamayan bir anlayış içinde ve bir kalkınma stratejisi çerçevesinde bu alanlara yönelik kapsamlı politikalar geliştirmelidir.

İstihdam ve ücretlerde sorun var. İnsanların daha makul yaşam standartlarına ulaşabilmesi için ne gibi önlemler alınmalı?

Şenses: İstihdam ve işsizlik sadece Türkiye’de değil küresel kapsamda da önemli ve gelecekte de önemini koruyacak temel bir sorun. Türkiye’de istihdam sadece oran olarak düşük değil, aynı zamanda toplam istihdam içinde düşük ücretli ve düşük verimliliğe sahip işler önemli bir yer tutuyor. Hızlı nüfus artışının da katkısıyla arz yönlü baskılar hala çok büyük. Hızlı büyüme dönemlerinde dahi istihdam artışlarının çok sınırlı kalmış olması son 30 yılda uygulanan politikalarla yakından ilişkilidir. İşsizlik sorununu hafifletebilmek için tasarruf ve yatırım oranlarını artırmak, sanayide yüksek katma değerli alanlara yönelmek, seçilmiş alanlarda ve az gelişmiş bölgelerde kamu yatırımlarına ağırlık vermek ve başka ülkelerde de örneklerine rastlanan aktif işgücü piyasası politikalarını uygulamak gerekiyor.

2008 küresel finans krizi neoliberal politikaların ana uygulayıcısı batı ekonomilerinde patlak verdi. Neoliberal dönüşümden “başka alternatif yok” söyleminden çıktığı söylenebilir mi?

Şenses: Neoliberal küreselleşmenin olumsuz sonuçları ortaya çıktıkça ve özellikle bu etkiler kapitalizmin merkez ülkelerini tehdit etmeye başladıkça neoliberal politikaların fikir önderleri konumundaki uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere hemen her yerde bu politikaları sorgulama sürecinin ve alternatif arayışlarının hızlandığı açıkça ortadadır. 1990’ların ikinci yarısındaki krizlerden sonra 2008 krizi de bu sürece önemli bir katkıda bulunmaktadır. Fakat uygulamada ve zihinlerde kök salan bir modelin bir anda atıldığını söylemek ve hatta kısa dönemde böyle bir sonucu beklemek aşırı bir iyimserlik olur. Bu tür süreçlerin yarattığı olumsuzluklar sonucunda zaman içinde farklı yaklaşımların ortaya çıkıp yaygınlaşma olasılığı tabii ki vardır.